

Genel Turizm El Kitabı

Editör

Prof. Dr. Zeynep Aslan

Yazarlar

Doç. Dr. Gürhan Aktaş
Doç. Dr. R. Pars Şahbaz
Doç. Dr. İbrahim Giritlioğlu
Doç. Dr. Ebru Güneren
Doç. Dr. Özlem Köroğlu
Yrd. Doç. Dr. Cemal İnce
Yrd. Doç. Dr. Emine Kale
Araş. Gör. Yusuf Karakuş
Öğr. Gör. Halil İbrahim Karakan

ISBN: 978-605-4692-93-4

2. Baskı

Haziran, 2016 / Ankara
2000 Adet

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 168

Web: grafikeryayin.com

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Ođuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	11
------------	----

1. BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE KAPSAMI /

Yrd. Doç. Dr. Emine Kale

I. TURİZMİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ.....	15
A. Turizm Kavramının Tanımı.....	15
B. Turizmin Özellikleri ve Sınıflandırılması.....	18
C. Turizm Sektörünün Önemi ve Özellikleri.....	21
II. TURİZM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	24
A. Turist.....	24
B. Günübirlikçi.....	25
C. Ziyaretçi.....	26
D. Turizm Mahalli.....	27
E. Turizm Mahreci.....	28
III. TURİZMİN DİĞER BİLİM DALLARI İLE İLİŞKİSİ.....	28
A. Turizm ve Ekonomi.....	29
B. Turizm ve İşletme.....	29
C. Turizm ve Coğrafya.....	30
D. Turizm ve Sosyoloji.....	30
E. Turizm ve Psikoloji.....	31
F. Turizm ve Tarih, Arkeoloji.....	31
G. Turizm ve Antropoloji.....	31
H. Turizm ve Tıp.....	32
I. Turizm ve Mimarlık, Mühendislik.....	32
İ. Turizm ve Hukuk.....	32
J. Turizm ve Siyaset Bilimi.....	33

2. BÖLÜM

TURİZMİN TARİHSEL VE YAPISAL GELİŞİMİ /

Doç. Dr. İbrahim Giritlioğlu - Öğr. Gör. Halil İbrahim Karakan

I. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TURİZM.....	39
A. İlk Çağ'da Turizm.....	39

1. Ekonomiye Dayalı Nedenler	42
2. Sporla İlgili Nedenler	42
3. İnançla İlgili Nedenler	42
4. Sağlıkla İlgili Nedenler	43
B. Orta Çağ'da Turizm	43
C. Rönesans Devrinde Turizm	46
D. Yeni Çağ ve Yakın Çağ'da Turizm	48
II. TURİZMİN YAPISAL GELİŞİMİ	51
A. Turizmin İç Yapısındaki Değişimden Doğan Gelişmeler	51
B. Turistik Hareketlere Katılan Sayısındaki Artıştan Doğan Gelişmeler	52
C. Turistik Tüketim Harcamalarındaki Artıştan Doğan Gelişmeler	57
III. TÜRK TURİZM SEKTÖRÜNÜ İYİLEŞTİRMEYE YÖNELİK YAPILAN PLAN VE POLİTİKALAR	59
A. Planlı Dönemden Önce ve Planlı Dönemde İzlenen Turizm Politikaları	59
B. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 (Eylem Planı 2007 – 2013)	60
IV. DOKUZUNCU KALKINMA PLANI IŞIĞINDA TÜRK TURİZMİNİN SWOT ANALİZİ	61

3. BÖLÜM

TURİZMİ GELİŞTİREN FAKTÖRLER VE GELECEĞE YÖNELİK EĞİLİMLER /

Yrd. Doç. Dr. Cemal İnce

I. TURİZMİN GELİŞMESİNE KATKIDA BULUNAN FAKTÖRLER	70
A. Sosyolojik Faktörler	70
1. Boş Zamanın Artması	71
2. Seyahat Anlayışının Değişmesi	72
3. Kentleşme ve Nüfus Artışı	74
4. İnsan Ömrünün Uzaması	75
5. Kültür ve Eğitim Düzeyinin Artması	76
6. Sağlık Bilincinin Oluşması	77
7. Turizm Bilincinin Oluşması	77
B. Hukuki Faktörler	78
1. Seyahat Özgürlüğü	78
2. Sosyal Güvenlik Hakkı	79

C. Ekonomik Faktörler.....	81
1. Gelir Düzeyinin Artması.....	81
2. Devletlerin Ekonomik Uygulamaları.....	82
3. Pazarlama Anlayışının Gelişmesi.....	83
4. Ücretli Tatil Hakkı.....	84
5. İşletmecilik Anlayışının Gelişmesi.....	85
D. Teknolojik Gelişmeler.....	86
1. Üretim Teknolojisindeki Gelişmeler.....	86
2. Ulaşım Teknolojisindeki Gelişmeler.....	86
3. İletişim Teknolojisindeki Gelişmeler.....	87
E. Politik Gelişmeler.....	87
F. Çevre Sorunları.....	88
1. Olumlu Çevresel Faktörler.....	89
2. Olumsuz Çevresel Etkiler.....	91
II. TURİZMDE GELECEĞE YÖNELİK EĞİLİMLER.....	95
A. Dünya Turizminde Geleceğe Yönelik Eğilimler.....	96
B. Türkiye Turizminde Geleceğe Yönelik Eğilimler.....	101
1. Avrasya Bölgesinin Artan Önemi ile Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Yönden Stratejik Önem Kazanması.....	102
2. Dünya Golf, Kongre, Sağlık Turizminde Yeni Destinasyon Taleplerinin Olması.....	102
3. Küresel Ekonomik Krizin Ucuz Pazara Talep Artışını Sağlaması.....	103
4. Türkiye'de Gelişim Gösteren Sağlık Turizmi.....	104
5. Yeni ve Potansiyel Pazarların Türkiye'ye İlgisi.....	105

4. BÖLÜM

TURİZMİN ÇEŞİTLİ KRİTERLERE GÖRE SINIFLANDIRILMASI /

Doç. Dr. Özlem Köroğlu

I. KATILAN KİŞİ SAYISINA GÖRE TURİZM.....	117
A. Bireysel Turizm.....	117
B. Kitle Turizmi.....	118
C. Grup Turizmi.....	119
II. ZİYARET EDİLEN YERE GÖRE TURİZM.....	120
A. İç Turizm.....	120
B. Dış Turizm.....	120

1. Aktif Dış Turizm.....	121
2. Pasif Dış Turizm.....	121
III. KATILANLARIN YAŞLARINA GÖRE TURİZM.....	123
A. Gençlik Turizmi.....	123
B. Yetişkin (Orta Yaş) Turizmi.....	124
C. Üçüncü Yaş Turizmi.....	125
IV. KATILANLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARINA GÖRE TURİZM.....	126
A. Sosyal Turizm.....	126
B. Lüks (Selektif) Turizm.....	126
C. Geleneksel (Orta Sınıf) Turizm.....	127
V. KATILANLARIN AMAÇLARINA GÖRE TURİZM.....	127
A. Deniz Turizmi.....	128
B. Kongre Turizmi.....	134
C. Sağlık Turizmi.....	138
1. SPA-Welness ve Termal Turizm.....	140
2. Medikal Turizm.....	143
3. Geriatri (İleri Yaş) ve Engelli Turizmi.....	145
D. Yat Turizmi.....	146
E. Mağara Turizmi.....	149
F. Dağ ve Kış Turizmi.....	151
G. Av Turizmi.....	157
H. Golf Turizmi.....	158
I. İnanç Turizmi.....	160
İ. Yayla Turizmi.....	163
J. Akarsu Turizmi.....	165
K. Kültür Turizmi.....	167
1. Kültürel Miras Turizmi.....	169
2. Hüzün (Dark) Turizm.....	174
3. Etnik Turizm.....	175
4. Etkinlik Turizmi.....	175
5. İpek Yolu Turizmi.....	176
L. Çiftlik Turizmi ve Tarım Turizmi.....	177
VI. KATILIMLARIN SÜRESİ BAKIMINDAN TURİZM.....	179
A. Kısa Süreli Turizm.....	179
B. Uzun Süreli Turizm.....	179

5. BÖLÜM TURİZM TALEBİ /

Doç. Dr. Ebru Güneren - Araş. Gör. Yusuf Karakuş

I. TURİZM TALEBİNİN TANIMI VE KAPSAMI.....	189
II. TURİZM TALEBİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	192
III. TURİZM TALEBİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....	193
A. Ekonomik Faktörler.....	193
B. Toplumsal Faktörler.....	195
C. Politik Faktörler.....	197
D. Psikolojik Faktörler.....	197
IV. İNSANLARI TURİSTİK HAREKETLERE VE FAALİYETLERE YÖNELTEN FAKTÖRLER.....	199
A. İç Faktörler.....	199
B. Dış Faktörler.....	202
V. TURİZM İŞLETMELERİNDE TALEBİN YÖNETİLMESİ.....	203

6. BÖLÜM TURİZM ARZI /

Doç. Dr. Gürhan Aktaş

I. TURİZM ARZI VE TURİSTİK ÜRÜN KAVRAMI.....	213
II. TURİSTİK ÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ.....	216
III. TURİZM ARZINI OLUŞTURAN ÖĞELER.....	219
A. Çekicilikler.....	220
1. Doğal Unsurlar.....	221
2. Sosyo – Kültürel Unsurlar.....	222
3. Ekonomik Unsurlar.....	224
4. Psikolojik Unsurlar.....	224
B. Turistik İmkanlar ve Hizmetler.....	225
1. Seyahat İşletmeleri.....	225
a. Tur Operatörleri.....	225
b. Seyahat Acentaları.....	226
2. Ulaştırma İşletmeleri.....	227
a. Demiryolu Ulaştırması.....	229
b. Denizyolu Ulaştırması.....	229
c. Havayolu Ulaştırması.....	229
d. Karayolu Ulaştırması.....	230

3. Konaklama İşletmeleri.....	230
a. Asli Konaklama İşletmeleri.....	231
b. Diğer Konaklama İşletmeleri.....	233
4. Yiyecek – İçecek İşletmeleri.....	234
5. Rekreasyon İşletmeleri.....	235
C. Ulaşılabilirlik.....	236
D. İmaj.....	236

7. BÖLÜM TURİZMİN EKONOMİK, SOSYAL (TOPLUMSAL) VE FİZİKSEL ÇEVRE ETKİLERİ /

Doç. Dr. R. Pars Şahbaz

I. TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ.....	243
A. Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri.....	244
1. Turizmin Dış Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi.....	244
2. Turizmin İstihdam Etkisi.....	245
3. Turizmin Gelir Etkisi.....	247
4. Turizmin Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Azaltılması Üzerindeki Etkisi.....	248
5. Turizmin Diğer Sektörler Üzerindeki Etkisi.....	251
B. Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri.....	251
1. Turizmin Fırsat Maliyeti Etkisi.....	252
2. Turizmin Bölgesel Enflasyon Etkisi.....	252
3. Turizmin Mevsimlik Dalgalanma Etkisi.....	253
4. Turizmin İthalat Etkisi.....	254
II. TURİZMİN SOSYAL (TOPLUMSAL) ETKİLERİ.....	254
A. Turizmin Olumlu Sosyal (Toplumsal) Etkileri.....	255
1. Turizmin Kültürel Alış-Veriş Etkisi.....	255
2. Turizmin Halkın Katılımını Teşvik Etkisi.....	256
3. Turizmin Özgüven ve Gurur Etkisi.....	256
4. Turizmin Turistik Talep Oluşturan Çekiciliklerin Korunmasına Etkisi.....	256
B. Turizmin Olumsuz Sosyal (Toplumsal) Etkileri.....	257
1. Turizmin Kültürel Kimlik, Gelenekler ve Bölgesel Karaktere Etkisi.....	257
2. Turizmin Turistlere İlişkin Duygu ve Düşünceler Üzerindeki Etkisi.....	258
3. Turizmin Ahlaki Değerler Üzerindeki Etkisi.....	258

4. Turizmin Yerel Halkın Haklarına Etkisi.....	258
5. Turizmin Sosyal Eşitsizlik Oluşturma Etkisi.....	259
6. Turizmin Alkol, Uyuşturucu vb. Maddelerin Kullanımına Etkisi.....	259
7. Turizmin Suç Oranlarına Etkisi.....	259
8. Turizmin İç Göç ve Bundan Kaynaklı Sorunlara Etkisi.....	260
9. Turizmin Yerel Halkın Sömürülmesine Olan Etkisi.....	260
10. Turizmin Turist Talebinde Doygunluk ve Taşıma Kapasitesinin Aşılması (trafik, kalabalık, karmaşa) Üzerindeki Etkisi.....	261
III. TURİZMİN FİZİKSEL ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	261
A. Turizmin Fiziksel Çevre Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	263
1. Turizmin Çevreyi Koruma, Bölgenin İmajına Katkıda Bulunma Etkisi.....	263
2. Turizmin Yaşam Kalitesini Artıracak Alt-Yapı Faktörlerine Etkisi.....	263
3. Turizmin Kamu Yatırımlarına Etkisi.....	264
4. Turizmin Daha Fazla Yeşil Alan ve Rekreasyon Alanları Ortaya Çıkarma Etkisi.....	265
5. Turizmin Vahşi Yaşamın Korunmasına Etkisi.....	265
B. Turizmin Fiziksel Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	265
1. Turizmin Peyzaja Zarar Verme Etkisi: Mimari Estetikten Uzak Binalar, Çarpık Yapılaşma.....	266
2. Turizmin Orman Yangınları, Toprak Kayması ve Erozyon Etkisi.....	266
3. Turizmin Çevre Kirliliğine Etkisi.....	267
4. Turizmin Vahşi Yaşama Etkisi.....	268
5. Turizmin Sulak Alanlara ve Sahillere Etkisi.....	269
6. Turizmin Ozon Tabakasına Etkisi.....	269
7. Turizmin İklim Değişikliğine Etkisi.....	269
DİZİN.....	275
YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ.....	285

ÖNSÖZ

Dünya genelinde hızla gelişme gösteren sektörlerden biri olan turizm, ülkelere sağladığı ekonomik ve sosyal - kültürel katkılar nedeniyle üzerinde önemle durulan bir sektör konumundadır. Günümüzde kişi başına düşen gelir seviyesinin artması, çalışma saatlerinin azaltılması sonucunda insanların boş zamanlarında meydana gelen artış, tatilin bir ihtiyaç haline gelmesi, teknolojik gelişmelerle birlikte ulaşımın daha kolay yapılıyor olması, birçok ülkede vize uygulamalarının kalkması vb. gibi faktörlerin turizm sektöründeki bu gelişmeye katkı sağladığı dikkat çekmektedir.

Özellikle son otuz yıl içerisindeki verilere bakıldığında, bu durum daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) yayınladığı raporlara göre; 1980 yılında dünya genelinde turist akışı yaklaşık 285 milyon, turizm gelirleri ise 92 milyar dolar iken, 2014 yılında turist sayısı 1 milyar 133 milyon kişiye, gelirler ise 1 trilyon 245 milyar dolara ulaşmıştır. Bu verilere göre son otuz yıl içerisinde dünya genelinde turist sayısı yaklaşık 4 kat, turizm gelirleri ise 12 kat artış göstermiştir. Ayrıca yine Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) raporlarına göre, seyahat ve turizm dünyada en fazla iş sahası yaratan sektör durumundadır. 2015 yılında seyahat ve turizmin dünyada doğrudan ve dolaylı olarak 391.5 milyondan fazla insana istihdam olanağı sağladığı ve toplam istihdamın % 13.1'ini oluşturduğu belirtilmektedir. Önümüzdeki 10 yıla bakıldığında ise 2026 yılına kadar turizm ve seyahat sektöründe çalışan sayısının 370 milyona ulaşması her 9 istihdamdan 1'inin sektörden olması öngörülmektedir. Aynı zamanda 2026 yılına gelindiğinde turizm sektöründeki ortalama büyümenin % 4'e ulaşması beklenmektedir.

Türkiye'nin de dünyadaki gelişime paralel olarak son 30 yıllık dönemde turizm sektöründe hızlı ve istikrarlı bir gelişme gösterdiği görülmektedir. 1980'li yıllarda 1 milyon 200 bin turist sayısı ile 327 milyon turizm geliri elde eden Türkiye, 2014 yılında 41 milyon 415 bin turist ile 34 milyar 305 milyon dolar turizm geliri elde etmiştir. Dünya Turizm Örgütü tarafından her yıl yayınlanan Tourism Highlights raporuna göre ise 2000 yılında turist sayısı bakımından 20, elde edilen

turizm gelirleri bakımından ise 14. sırada yer alan Türkiye, 2014 yılında turist sayısı bakımından 6, elde edilen turizm gelirleri bakımından ise 12. sıraya yükselerek dünyanın önde gelen destinasyonları arasına girmeyi başarmıştır. Ayrıca Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi raporlarına göre 2013 yılında ülkemizde turizm sektöründe doğrudan ve dolaylı olarak çalışan toplam 2 milyon 106 bin kişi bulunmakta ve bu kişi sayısı Türkiye'deki toplam istihdamın % 8,4'ünü oluşturmaktadır. Verilerden de görüldüğü gibi, turizm sektörü ülkelerin ekonomik açıdan kalkınmasında lokomotif görevi üstlenmektedir. Dolayısıyla sosyal kalkınmaya da katkı sağlayan turizm, maddi ve manevi kültür aracılığıyla gerek ülke imajının oluşturulması ve korunmasında, gerekse ülkenin uluslararası alandaki konumunun güçlendirilmesinde büyük bir öneme sahiptir.

Turizmin ekonomik ve sosyal etkilerinin yanında toplumlara çevresel katkıları da bulunmaktadır. Turizm olayına katılan kişilerin temiz bir çevreye olan duyarlılıkları, sonraki nesillere temiz bir dünya bırakabilme olanağı da sağlamaktadır.

Turizm çok geniş kapsamlı ve toplumlar için önemli sonuçlar doğuran bir sektördür. Türkiye'de turizmin dinamik altyapısının oluşması için turizm eğitim ve öğretiminin önemi büyüktür. Turizm eğitimine katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu kitap, turizmin temel konularının yer aldığı yedi bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin, belli bir sistematik ve bir bütünlük içinde işlenmesinin yanı sıra zengin bir içerikte olmasına da özen gösterilmiştir. Ayrıca turizm alanındaki gelişmeler takip edilerek istatistiki veriler en güncel haliyle kitapta yer almaktadır. Kitap, her düzeyde turizm eğitimi alan öğrencilere, turizm alanında çalışma yapan akademisyenlere, sektörde yer alan profesyonellere ve sektöre ilgi duyan herkese hitap edecek şekilde hazırlanmıştır.

Genel Turizm kitabının ilk baskısı 2015 yılında yapılmış ve yoğun ilgi görmüştür. Bunun üzerine ikinci baskısının yapılması konusu gündeme gelmiştir. Kitap, yazarlar ve editör tarafından tekrar gözden geçirilerek kapsam genişletilmiş, içerik zenginleştirilmiş ve veriler güncellenmiştir. Bu eserin gelecekte daha da geliştirilmesi ve eksikliklerinin giderilmesi için yapılacak katkıları büyük bir mutlulukla karşılayacağımızı belirtir, turizme ilgi duyan herkese yararlı olmasını dileriz.

Prof. Dr. Zeynep Aslan
Editör